

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

10.02.2026. Nr. 1-6/3

Uz 22.12.2025. Nr.1-04.1/554-pav/2025

Latvijas Republikas Satversmes tiesai
tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Par pieaicināto personu lietā Nr.2025-36-01

Satversmes tiesa 2025.gada 14.oktobrī ir ierosinājusi lietu Nr.2025-36-01 "Par Reliģisko organizāciju likuma 5.panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 99.pantam" (turpmāk – lieta Nr.2025-36-01) pēc Jehovas liecinieku draudžu savienības (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) 2025.gada 2.septembra pieteikuma (turpmāk – Pieteikums).

Pieteikumā Pieteikuma iesniedzēja ir lūgusi atzīt Reliģisko organizāciju likuma 5.panta piekto daļu (turpmāk – apstrīdētā norma), par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 99. un 91.pantam, kā arī Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvības aizsardzības konvencijas 9., 10., 14. pantam un 12. protokola 1. pantam. Pieteikuma iesniedzēja ir norādījusi, ka apstrīdētā norma nevienlīdzīgi attiecoties pret Jehovas lieciniekiem, jo nenodrošina apolitisku un objektīvu procesu, kas piešķirtu Jehovas lieciniekiem Latvijā tādas tiesības, ko valsts garantē astoņām citām reliģiskajām organizācijām.

Latvijas Republikas Saeima, turpmāk – Saeima, atbildes rakstā, turpmāk – Atbildes raksts, ir norādījusi, ka tas apstāklis, ka nav tiesiskā regulējuma, kas noteiktu, kādos gadījumos un kādā kārtībā valstij ar reliģisku savienību (baznīcu) ir jāslēdz līgums speciālā likuma formā, nepārkāpj Satversmes 91. un 99.pantu.

Ar Satversmes tiesas 2025.gada 22.decembra lēmumu lietā Nr.2025-36-01, turpmāk – Lēmums, esmu atzīta par pieaicināto personu un līdz 2026.gada 16.februārim aicināta rakstveidā izteikt viedokli par jautājumiem, kuriem var būt nozīme lietā Nr.2025-36-01, kā arī atbildēt uz šādiem jautājumiem:

- 1) vai Latvijas tiesiskais regulējums, ņemot vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru par īpaša statusa piešķiršanu reliģiskajām organizācijām, atbilst Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas prasībām (piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021.gada 8.jūnija spriedums lietā *“Ancient Baltic religious association Romuva v. Lithuania”*, iesniegums Nr.48329/19 un 2022.gada 5.aprīļa spriedums lietā *“Anderlecht Christian Assembly of Jehovah’s Witnesses and Others v. Belgium”*, iesniegums Nr.20165/20)?
- 2) kāds ir valsts rīcības brīvības apjoms reliģisko organizāciju izvēlē, kurām valsts un baznīcas attiecību modeļa ietvaros tiek piešķirts partnera statuss un noteiktas tiesības?
- 3) kādi kritēriji tiesiskā valstī ir piemērojami, lai valsts izvēle par sadarbības partneru noteikšanu reliģisko organizāciju vidū būtu uzskatāma par saprātīgi pamatotu un atbilstīgu patvaļas aizlieguma principam?
- 4) kā Latvijas Republikas Satversmes ievadā ietvertās vērtības un principi ierobežo un vienlaikus virza valsts brīvo politisko izšķiršanos attiecībā uz konkrētu baznīcu atzīšanu par sadarbības partnerēm un īpašu tiesību piešķiršanu?

Ievērojot iepriekš minēto, Satversmes tiesas uzmanība tiek vērsta uz turpmāk secīgi izklāstītajiem argumentiem un apsvērumiem, kuriem varētu būt nozīme lietā Nr. 2025-36-01, kā arī atbildēm uz Satversmes tiesas uzdotajiem jautājumiem.

Lai atbildētu uz pirmo Satversmes tiesas uzdoto jautājumu - vai Latvijas tiesiskais regulējums atbilst Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) prasībām – manā ieskatā vispirms ir jāsniedz atbildes uz pārējiem Satversmes tiesas uzdotajiem jautājumiem, jo īpaši, jautājumu par rīcības brīvības apjomu, kas izriet no Konvencijas normām kā tās savā judikatūrā ir interpretējusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT). Proti, Latvijas tiesiskā regulējuma izvērtējums ir veicams pēc tam, kad ir identificēti un saturiski atklāti ECT judikatūrā iedibinātie principi un paustās atziņas, kuriem ir nozīme Pieteikuma izskatīšanā.

1. Valsts rīcības brīvības apjoms tās attiecībās ar reliģiskajām organizācijām

Pati ECT savā judikatūrā ir atzinusi, ka valsts attiecībām ar reliģiju vispār, un konkrēti ar reliģiskajām organizācijām, ir ļoti delikāts un sarežģīts raksturs,¹ un šajās attiecībās valstīm atvēlētā rīcības brīvība ir diezgan plaša. Tai pašā laikā šī valstu rīcības brīvība, kas aptver gan vispārējo normatīvo regulējumu, gan konkrētus lēmumus, ar kuriem šis regulējums tiek piemērots praksē, ir pakļauta ECT īstenotajai Eiropas līmeņa uzraudzībai.²

Valsts rīcības brīvība valsts un reliģiska rakstura kopienu (reliģisko organizāciju, baznīcu) savstarpējās attiecībās var izpausties dažādi un atkarībā no šo attiecību veida atšķirīgs būs arī rīcības brīvības apjoms. Viens no faktoriem, kas var ietekmēt valsts rīcības brīvības apjomu reliģijas lietās ir tas, vai konkrētajā gadījumā ECT var konstatēt Eiropas līmeņa vienprātības vai kopīgu vērtību esamību Konvencijas sistēmas dalībvalstu praksē.³ Proti, jo lielāka vienprātība, kopīgas vērtības vai standarti pastāv starp Eiropas valstīm noteiktā jautājumā, jo šaurāks ir valstij atvēlētais rīcības brīvības apjoms, un otrādi.

ECT ir atzinusi, ka starp Eiropas valstīm nepastāv viens vienots modelis valsts un dažādu reliģisko kopienu savstarpējām attiecībām, un šādas attiecības var tikt veidotas ļoti dažādi.⁴ ECT judikatūrā apskatītos modeļus var iedalīt trīs lielās grupās:

- t.s. valsts baznīcas modelis, kurā baznīca var būt nostiprināta valsts konstitūcijā vai arī valsts galva vienlaikus ir arī baznīcas vadītājs;
- sekulāras valsts jeb striktais baznīcas un valsts atdalītības modelis, kurā valsts un reliģisko kopienu un organizāciju attiecības ir pilnībā nošķirtas un valsts šajās attiecībās ietur absolūtu neitralitāti;
- sadarbības tipa jeb mērenais valsts un baznīcas atdalītības modelis, kurā attiecības starp valsti un reliģiskajām organizācijām var tikt veidotas uz dažāda veida vienošanās vai savstarpējo līgumu pamata. Šis modelis ir Eiropā izplatītākais un atbilstoši tam ir veidots arī Latvijas normatīvais regulējums.⁵

¹ *Cha'are Shalom Ve Tsedek pret Franciju* (iesniegums Nr.27417/95), ECT Lielās palātas 2000.gada 27.jūnija spriedums, 84.rindkopa.

² *Manoussakis un citi pret Grieķiju* (iesniegums Nr.18748/91), 1996.gada 26.septembra spriedums, 44.rindkopa.

³ *S.A.S. pret Franciju*, ECT Lielās palātas spriedums, 129.rindkopa.

⁴ *Sindicatul "Păstorul cel Bun" pret Rumāniju* (iesniegums Nr.2330/09), ECT Lielās palātas 2013.gada 9.jūlija spriedums, 138.rindkopa.

⁵ Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. 338.-339.lpp.

Visi minētie modeļi, kā to savā judikatūrā ir atzinusi ECT, atbilst Konvencijas 9.pantam un valstīm ir pilna rīcības brīvība izvēlēties sev atbilstošāko modeli, savukārt ne Konvencijas 9.pants, ne ECT savā Konvencijas normu interpretācijā, nevar uzlikt valstij par pienākumu izvēlēties noteiktu modeli kā īstenot sadarbību ar dažādām reliģiskajām organizācijām.⁶

Tai pašā laikā, valstu rīcības brīvības apjoms nav neierobežots un noteiktos gadījumos var tikt ierobežots un samazināts, piemēram, situācijās, kad ir nepieciešams nodrošināt reliģisko plurālismu, kas ir viena no demokrātiskas sabiedrības pamatiezīmēm.⁷ Līdzīgi, arī pati valsts var iziet ārpus tai noteiktā rīcības brīvības apjoma, piemēram, izvēloties atšķirīgas sadarbības formas ar dažādām reliģijām.⁸ ECT uzdevums šajā gadījumā ir izvērtēt, vai valsts izvēlētie līdzekļi ir bijuši pamatoti un samērīgi ar izvēlēto mērķi. Valsts arī var izvēlēties īpaši sadarboties ar kādu konkrētu reliģisko kopienu vai vairākām kopienām, šīs sadarbības ietvaros nodrošinot tām īpašu statusu, privilēģijas vai atvieglojumus,⁹ vai izņēmumus to reģistrācijas kārtībā.¹⁰ Tajā pašā laikā, ja valsts izvēlas pieņemt regulējumu, kas piešķir noteiktām reliģiskajām kopienām statusu, kas tām dod priekšrocības salīdzinājumā ar citām valstī esošajām reliģiskajām kopienām, tad visām pārējām reliģiskajām kopienām, ja viņas to vēlas, arī ir jābūt iespējai pretendēt uz šādu statusu, savukārt kritēriji šāda statusa iegūšanai ir nosakāmi un piemērojami veidā, kas nav diskriminējošs.

Citiem vārdiem sakot, Konvencijas 9.pants paredz valstij ļoti plašu rīcības brīvības apjomu, izvēloties modeli, kādā tā veido attiecības ar reliģiskajām kopienām. Taču šī rīcības brīvība, lai gan ir ļoti plaša, nav neierobežota, un valsts ar savu rīcību, īstenojot politiku reliģisko lietu jomā, var savu rīcības brīvības apjomu sašaurināt. Tā kā šādi rīkojoties, valsts pārstāj ievērot no Konvencijas 9.panta izrietošo neitralitātes principu,¹¹ attiecīgi sašaurinās tās rīcības brīvība, tai izvēloties reliģiskās organizācijas vai kopienas, ar kurām tā izveido īpašu sadarbības modeli, kura ietvaros šīs organizācijas savukārt iegūst īpašu statusu.

Tai pašā laikā valstij ir plaša rīcības brīvība konkrēto reliģisko organizāciju izvēlē, kā arī nosakot kritērijus, kuriem šīm organizācijām būtu jāatbilst, lai tās varētu saņemt šo īpašu statusu – ar

⁶ *İzzettin Doğan un citi pret Turciju* (iesniegums Nr. 62649/10), ECT Lielās palātas 2016.gada 26.aprīļa spriedums, 183.rindkopa.

⁷ *Kokkinakis pret Grieķiju* (iesniegums Nr.14307/88), 1993.gada 25.maija spriedums, 31.rindkopa.

⁸ *Supra* 6, 132.rindkopa.

⁹ *Alujer Fernández and Caballero García pret Spāniju* (iesniegums Nr.53072/99), 2001.gada 14.jūnija lēmums.

¹⁰ *Holy Synod of the Bulgarian Orthodox Church (Metropolitan Inokentiy) un citi pret Bulgāriju* (iesniegumi Nr. 412/03 un 35677/04), 2009.gada 22.janvāra spriedums, 81.rindkopa.

¹¹ *Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas un citi pret Austriju* (iesniegums Nr.40825/98), 2008.gada 31.oktobra spriedums, 92.rindkopa.

nosacījumu, ka valsts ir ievērojusi sekojošu nosacījumu. Proti, lai gan no Konvencijas 9.panta un attiecīgi no Satversmes 99.panta neizriet reliģisko kopienu un organizāciju tiesības saņemt īpašu statusu, kuru jau ir ieguvušas citas reliģiskās organizācijas, taču Konvencijas 14.pants kopsakarā ar Konvencijas 9.pantu, un sekojoši Satversmes 91.pants kopsakarā ar Satversmes 99.pantu pieprasa, lai gadījumos, kad šāds īpašs sadarbības modelis ir izveidots, tas būtu vienlīdzīgā mērā pieejams visām reliģiskajām organizācijām, kuras vēlētos šādā veidā sadarboties ar valsti. Proti, reliģiskajām organizācijām šajā gadījumā nav automātiskas tiesības uz šāda statusa piešķiršanu no valsts puses, bet drīzāk procesuāla rakstura tiesības uz šādu statusu pretendēt. Savukārt procedūrai, kādā reliģiskās organizācijas var pretendēt uz šāda statusa iegūšanu ir jānorit veidā, kas nav diskriminējošs.¹² Šis princips vienlīdzīgā mērā attiecas arī uz valsts izvēlēto kritēriju piemērošanu, lai reliģiskās organizācijas varētu pretendēt uz īpašu sadarbības statusu.

Rezumējot iepriekš minēto, secinu, ka Konvencijas 9.pants kopsakarā ar 14.pantu, kā savā judikatūrā ir norādījusi ECT, un sekojoši Satversmes 99.pants kopsakarā ar 91.pantu, kuru interpretācijā ir izmantojamas ECT judikatūrā paustās atziņas, neierobežo valsts rīcības brīvību izvēlēties sadarboties ar reliģiskajām organizācijām, piemēram, nosakot reliģiskajām organizācijām tādu partnera statusu, kas ietver noteiktas tiesības un arī pienākumus. Tai pašā laikā, ņemot vērā, ka šādi rīkojoties valsts atkāpjas no Konvencijas 9.pantā nostiprinātā valsts neitralitātes principa reliģijas jautājumos, tās rīcības brīvība Konvencijas 14.panta ietekmē sašaurinās, tāpēc valstij, izvēloties papildus sadarbības mehānismus ar reliģiskajām organizācijām, ir pienākums izveidot tādu regulējumu, kas sadarbības partnera statusu padarītu potenciāli pieejamu arī citām valstī reģistrētajām reliģiskajām organizācijām.

2. Reliģisko organizāciju kā valsts sadarbības partneru izvēles kritēriji

Atbildot uz Satversmes tiesas uzdoto jautājumu - kādi kritēriji tiesiskā valstī ir piemērojami, lai valsts izvēle par sadarbības partneru noteikšanu reliģisko organizāciju vidū būtu uzskatāma par saprātīgi pamatotu un atbilstīgu patvaļas aizlieguma principam – vispirms ir jāizvērtē prasības, kuras tiesiskai valstij izvirza gan Konvencijas preambula, gan Satversmes ievads. Savukārt pašu kritēriju izvēlei un to piemērotībai ir jāizmanto atziņas, kas izriet no ECT judikatūras. Visbeidzot, neatkarīgi no likumdevēja izvēlētajiem kritērijiem, būtiska nozīme ir arī pašai procedūrai, kurā šie

¹² *Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi Vakfı pret Turciju* (iesniegums Nr.32093/10), 2015.gada 20.aprīļa spriedums, 45.rindkopa, *Ancient Baltic religious association "Romuva" pret Lietuvu* (iesniegums Nr.48329/19), 2021.gada 8.jūnija spriedums, 126.rindkopa.

kritēriji tiek piemēroti, proti, lēmumu pieņemšanas procesam ir jābūt tādām, lai pēc iespējas samazinātu patvaļas riskus.

Satversmes ievads nosaka, ka Latvija ir tiesiska valsts, kas atzīst un aizsargā pamattiesības, savukārt Konvencijas preambula akcentē likuma varu kā vienu no Konvencijas sistēmas dalībvalstu kopīgā mantojuma elementiem. Lai gan pašā Konvencijas tekstā nav iekļauta likuma varas definīcija, Konvencijas autori tajā ir iekļāvuši tādus likuma varas elementus kā cieņu pret likumu, likuma pārkumu un valsts varas pakārtotību likumam.¹³ Savukārt ECT attiecībā uz Konvencijas preambulā ietverto likuma varas principu ir izcēlusi tādus kritērijus kā likumīgums (gan tiesiskuma, gan likuma atrunas principu izpratnē), likuma kvalitāte no normas pieejamības, skaidrības, piemērošanas prognozējamības un konsekvences viedokļa. Kā ir atzinusi ECT, gan normas pieejamība, gan tās piemērošanas prognozējamība ir neatņemamas likuma varas sastāvdaļas un šie principi ir organiski integrēti visās Konvencijas materiālajās normās.¹⁴ Tāpat likuma varas princips pieprasa, lai attiecīgās normas būtu pietiekami skaidri formulētas – arī šī prasība ir neatņemami integrēta visās Konvencijas normās.¹⁵ Visbeidzot, viens no būtiskiem likuma varas jeb tiesiskas valsts elementiem ir patvaļas aizlieguma princips.

Manā ieskatā viens no būtiskākajiem procesuālās aizsardzības mehānismiem, kas var nodrošināt aizsardzību pret patvaļu tādos gadījumos kā izskatāmā lieta, ir tas, lai Satversmes tiesas jautājumā identificētie kritēriji būtu atrunāti tiesību normā, kas ir vispārpieejama un saprotama, un procesuāli tiek piemērota vienveidīgi, konsekventi un prognozējami. Minētā prasība nodrošinātu gan likuma pārkuma, gan valsts varas pakārtotības likumam prasību ievērošanu, tādējādi realizējot tiesiskas valsts un likuma varas idejas. Šis apsvērums attiecas uz veidu, kā valsts izvēlētos kritērijus piemēro praksē jeb šī jautājuma procesuālo pusi.

Savukārt attiecībā uz konkrētu kritēriju izvēli jeb substantīvo pusi, jāatzīmē, ka ECT judikatūra arī šajā sakarā atvēl valstīm pietiekami plašu rīcības brīvību¹⁶, pie nosacījuma, ka valsts izvēlētajiem kritērijiem ir legītims mērķis un tie ir objektīvi un saprātīgi pamatoti.¹⁷ Tā piemēram, valstis ir

¹³ "75 years of the European Convention on Human Rights. Focus On: the Rule of Law". ECT Preses nodaļas sagatavotā uzzīņas lapa, 2025.

¹⁴ *Karácsony un citi pret Ungāriju* (iesniegumi Nr.42461/13 un 44357/13), ECT Lielās palātas 2016.gada 17.maija spriedums, 156.rindkopa.

¹⁵ *Guðmundur Andri Ástráðsson pret Islandi* (iesniegums Nr.26374/18), 2020.gada 1.decembra spriedums, 238.rindkopa.

¹⁶ Supra 11, 96.rindkopa.

¹⁷ Supra 1, 87.rindkopa; *Ásatrúarfélagid pret Islandi* (iesniegums Nr.22897/08), 2012.gada 18.septembra lēmums, 34.rindkopa.

izvirzījušas tādus kritērijus kā ticības sludināto vērtību atbilstība likuma un morāles principiem, organizācijas darbības laiks, minimālais sekotāju skaits, sadarbība ar valsti un citām reliģiskajām organizācijām. Attiecībā uz prasību, lai reģistrēta reliģiskā organizācija būtu darbojusies noteiktu laiku (gaidīšanas posms) pirms tā varētu pretendēt uz papildu statusu un privilēģijām, ECT ir atzīmējusi, ka šis jautājums ir ļoti delikāts no valsts neitralitātes un objektivitātes principu viedokļa, kas savukārt prasa padziļinātu izvērtējumu. Tā, piemēram, lietā, kurā valsts bija noteikusi desmit gadu "gaidīšanas posmu", ECT, izmantojot konkrētajai lietai pielāgotu individualizētu pieeju, atzīmēja, ka izņēmuma gadījumos desmit gadu ilgam termiņam var būt lēģitīms mērķis un saprātīgs pamatojums, piemēram, attiecībā uz nesen nodibinātām vai valstij iepriekš nezināmām reliģiskajām organizācijām vai kopienām. Tai pašā laikā desmit gadus ilgs gaidīšanas posms var būt nesamērīgs attiecībā pret starptautiski zināmām un atzītām reliģiskajām organizācijām ar senām tradīcijām, attiecībā uz kurām saprātīgāka un samērīgāka pieeja būtu piemērot īsāku gaidīšanas posmu.¹⁸ Būtiski, ka šajā sakarā ECT uzsvēra, ka Konvencijas 14.pants neaizliedz valstīm izturēties atšķirīgi pret tādām grupām, kuras atrodas dažādos apstākļos, tādā veidā labojot starp konkrētajām grupām pastāvošu faktisko nevienlīdzību. Tādējādi ir secināms, ka tāda kritērija kā gaidīšanas posms noteikšana konkrētās situācijās var nebūt saprātīgi pamatota.

Tāpat līdzīgi ECT ieskatā ar valsts neitralitātes principu nav savienojami kritēriji, kas tai dod iespēju vērtēt konkrētās reliģiskās pārliecības lēģitimitāti.¹⁹ Minētais var radīt situācijas, kurās valsts, ar mazāk labvēlīgu attieksmi pret noteiktu reliģisku kopienu tās dalībniekiem var radīt sajūtu, ka pret viņiem izturas kā otrās šķiras personām.²⁰ Tāpat ECT ir norādījusi, ka neitralitātes princips pieprasa, lai valsts izvēlētie kritēriji sadarbībai ar reliģiskajām organizācijām būtu tādi, kas balstās uz tādiem parametriem, kas ir objektīvi konstatējami.²¹ Minētais saskan arī ar Eiropas Komisijas par demokrātiju caur tiesībām (Venēcijas komisija) pausto, ka neitralitātes principa ievērošana reliģisko organizāciju atzīšanā nozīmē to, ka reliģiskajām organizācijām izvirzāmajiem kritērijiem ir jābūt formāliem, lai izvairītos no situācijām, kurās valsts sāk vērtēt konkrēto reliģisko organizāciju pēc būtības, kas Venēcijas komisijas ieskatā ir nepieļaujama prakse.²²

¹⁸ Supra 11, 98.rindkopa.

¹⁹ *Hasan un Chaush pret Bulgāriju* (iesniegums Nr.30985/96), ECT Lielās palātas 2000.gada 26.oktobra spriedums, 77.-78.rindkopa.

²⁰ *Magyar Keresztény Mennonita Egyház un citi pret Ungāriju* (iesniegumi Nr.70945/11, 23611/12, 26998/12, 41150/12, 41155/12, 41463/12, 41553/12, 54977/12 un 56581/12), 2014.gada 8.aprīļa spriedums, 109.rindkopa.

²¹ Turpat.

²² Eiropas Komisija par demokrātiju caur tiesībām: "Guidelines for legislative reviews of laws affecting religion or belief", 7.lpp., apstiprināts 2004.gada 18.- 19.jūnijā Venēcijas komisijas 59.plenārsesijā.

Visbeidzot, ECT ir arī atzinusi, ka gadījumos, kad valsts izvēlētais kritērijs ir pamatots un piemērots izvēlētai legītimā mērķa sasniegšanai, šī kritērija izvēle pilnībā ietilpst valsts rīcības brīvības tvērumā, savukārt ECT kompetencē neietilpst sniegt norādes valstij par to, kādi kritēriji tai būtu jāizvēlas reliģisko organizāciju un kopienu atzīšanas procesā.²³

Tai pašā laikā uzskatu par nepieciešamu atzīmēt, ka objektīvu un saprātīgi pamatotu kritēriju noteikšana pati par sevi nekalpo par pietiekamu garantiju tam, ka valsts izvēle sadarboties ar konkrētu reliģisko organizāciju noritēs, ievērojot tiesiskas valsts pamatprincipus, tai skaitā, atbilstoši patvaļas aizlieguma principam. Arī pašai procedūrai, kurā minētie kritēriji tiek piemēroti, ir jānodrošina minimālās procesuālās garantijas, tai skaitā sadarbības jautājuma objektīvu izskatīšanu un vienlīdzīgu attieksmi. Līdzīgi kā pašu kritēriju gadījumā, to piemērošanas procedūrai ir jābūt noteiktai ar likumu, ar skaidri definētiem procesuālajiem termiņiem un, ja iespējams, pārsūdzības mehānismu.²⁴

Savā judikatūrā ECT ir arī norādījusi uz vairākiem aspektiem, kas ir neizbēgami saistīti ar likumdevēja iesaisti reliģisko organizāciju atzīšanā. Proti, ECT atzīmēja, ka reliģiskās organizācijas atzīšanu vai neatzīšanu var ietekmēt likumdevēja vēlēšanu iznākums, kā arī citi valstī notiekošie politiskie procesi vai notikumi, kas savukārt apdraud lēmumu pieņemšanas neitralitāti un rada patvaļas riskus. Kā norāda ECT, procedūra, kuras iznākums ir atkarīgs no reliģiskās organizācijas spējas iegūt politisko partiju labvēlību un balsis, nav savienojama ar valsts neitralitāti reliģijas jautājumos.²⁵ ECT ieskatā Konvencijas standartiem atbilst tāda procedūra, kurā reliģisko organizāciju izvērtē politiski neatkarīga institūcija objektīva un taisnīga procesa ietvaros.²⁶ Papildus uzskatu par nepieciešamu atzīmēt, ka izvērtēšanas procesā nebūtu pieļaujams, lai šajā procesā tiktu iesaistītas citas reliģiskās organizācijas, vai arī kādai no reliģiskajām organizācijām, kas jau ir ieguvusi īpašu statusu, būtu veto tiesības vai savādāka veida lēmējtiesības vai ietekme pār jebkuras citas reliģiskās organizācijas atzīšanu.²⁷

²³ *Anderlecht Christian Assembly of Jehovah's Witnesses un citi pret Beļģiju* (iesniegums Nr.20165/20), 2022.gada 5.aprīļa spriedums, 46.rindkopa.

²⁴ Turpat, *a contrario*, 53.rindkopa.

²⁵ Supra 20, 102.rindkopa. Skat. arī supra 12, 134.rindkopa.

²⁶ Supra 20, 103.rindkopa.

²⁷ Supra 22, 11.lpp.

Tāpat no Konvencijas standartu viedokļa pirmšķietami problemātiska ir arī tāda situācija, kurā reliģiskās organizācijas atzišana, proti, lēmuma pieņemšanas process un tajā izmantotie kritēriji nav skaidri noteikti ar likumu, bet balstās uz iestāžu administratīvo praksi.²⁸

3. Satversmes ievadā ietvertu vērtību un principu mijiedarbība ar īpaša sadarbības partnera statusa piešķiršanu konkrētām baznīcām

Satversmes tiesa ir aicinājusi mani sniegt atbildi uz jautājumu kā Latvijas Republikas Satversmes ievadā ietvertās vērtības un principi ierobežo un vienlaikus virza valsts brīvo politisko izšķiršanos attiecībā uz konkrētu baznīcu atzišanu par sadarbības partnerēm un īpašu tiesību piešķiršanu.

Kā atzīts Latvijas konstitucionālo tiesību doktrīnā, Satversmes ievads ir Latvijas valsts konstitucionālās sistēmas vizītkarte. Tas satur Latvijas valsts konstitucionālo vērtību izklāstu un tā mērķis ir nostiprināt valsts pamatus, padarot tos redzamus, skaidrākus un līdz ar to vieglāk piemērojamus. Satversmes ievads ir gan “morāls aicinājums sabiedrībai” un “inspirācijas avots tiesību piemērotājiem”, gan arī no tā izriet konkrēti valsts pienākumi, kuriem jātiek īstenotiem ar noteiktu valsts politiku. Šādā izpratnē Satversmes ievads satur tiesiski nozīmīgus konstatējumus, vērtējumus un tiesiska rakstura uzstādījumus.²⁹ Viena no būtiskākajām tiesību doktrīnas atziņām ir tā, ka Satversmes ievadam nepiemīt tikai deklaratīvs raksturs, bet tas satur vadlīnijas, kas ir instruments citu Satversmes daļu interpretācijai.³⁰ Proti, Satversmes ievadā parādās nosacījumi un skaidrojumi par Latvijas valsts būtību, izveidošanās mērķi, konstitucionāli aizsargātām nacionālām pamatvērtībām un pamatnostādnēm, valsts darbības virsprincipiem, kas lasāmi kopā ar Satversmes noteikumiem par valsts varas orgānu pilnvarām, to darbības principiem, cilvēka pamattiesībām un pienākumiem.³¹

Minētā atziņa manā ieskatā ir ļoti būtiska, jo tā norāda uz to, ka Satversmes ievadā nostiprinātie principi nav skatāmi atrauti no Satversmes materiālajām normām, tai skaitā, Satversmes VIII nodaļā ietvertu pamattiesību satura. Šī pieeja arī pilnībā saskan ar jau iepriekš pieminēto ECT judikatūrā pausto atziņu, atbilstoši kurai Konvencijas preambulā ietvertie principi, to starp, likuma varas princips, ir organiska Konvencijas daļa un caurauž tās materiālās normas.³² Attiecīgi,

²⁸ Supra 23, 17., 51. un 52. rindkopas.

²⁹ R.Balodis. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi, 3.rindkopa.

³⁰ Turpat, 7.rindkopa.

³¹ Turpat, 45.rindkopa.

³² Supra 14.

interpretējot valsts izšķiršanās robežas, ir jāņem vērā gan Satversmes ievadā noteiktie principi, gan arī uz izskatāmo lietu attiecināmo Satversmes normu – 99. un 91.panta saturs, un Satversmes ievada pamatprincipi ir interpretējami kopsakarā ar materiālajām normām.

Konkretizējot Satversmes tiesas uzdotā jautājuma tvērumu, un ievērojot Pieteikumā apstrīdētās normas saturu sasaisti ar Pieteikumā aprakstīto situāciju, manā ieskatā uz izskatāmo lietu pirmšķietami būtu attiecināmi Satversmes ievada ceturtajā un piektajā rindkopā ietvertās vērtības un principi.

Attiecībā uz ceturtajā rindkopā nostiprināto tiesiskas valsts principu, savu viedokli sniedzu atbildē uz iepriekšējo Satversmes tiesas jautājumu. Manā ieskatā atziņas par tiesiskas valsts un likuma varas principa saturu ir vienlīdz attiecināmas gan uz kritērijiem un kārtību, kādi tiesiskā valstī ir piemērojami valsts sadarbībā ar reliģiskajām organizācijām, gan arī attiecībā uz valsts politisko izšķiršanos par šādas sadarbības uzsākšanu. Proti, arī izšķiroties par sadarbības formu ar konkrētu reliģisko organizāciju, šāda lēmuma sagatavošanas un pieņemšanas procesam ir jānotiek saskaņā ar likumu, ievērojot skaidri definētus, saprotamus un publiski pieejamus atbilstības kritērijus, kas tiktu piemēroti caurskatāmi, vienlīdzīgi, vienveidīgi un konsekventi.

Savukārt attiecībā uz Satversmes ievada piektajā rindkopā noteikto, tiesību doktrīnā šī rindkopa tiek uzskatīta par identitātes un pamatvērtību rindkopu, kur ir norādītas tās vērtības, uz kurām balstās Latvijas sabiedrība, kā arī atklāti galvenie faktori, kas veido Latvijas valsts un tautas identitāti.³³ Ciktāl tas ir būtiski izskatāmās lietas kontekstā, piektās rindkopas atsauce uz vispārcilvēciskajām un kristīgajām vērtībām, ir norāde ne tik daudz uz reliģiju, cik piederību Eiropas vai Rietumu civilizācijai, kas lielā mērā veidojusies uz kristietības pamata. Arī Satversmes ievada likumprojekta anotācijā un Saeimas plenārsēdē tika uzsvērts, ka atsauce uz “kristīgajām vērtībām” nav jāuztver kā baznīcas lomas pastiprināšana Latvijas valstī. Savukārt vispārcilvēciskās vērtības ir tās, kas vairāk vai mazāk ir atzītas visā pasaulē, arī ārpus Eiropas kultūrtelpas un Rietumu kultūras loka.³⁴

Kā jau atzīmēju iepriekš, interpretējot un piemērojot Satversmes ievada piektajā rindkopā pieminētās vērtības un principus izskatāmās lietas kontekstā, šie principi ir jāskata kopā ar citām Satversmes normām, proti, 91.pantu un 99.pantu, jo īpaši šīs normas otro teikumu. Baznīcas

³³ Supra 29, 59.rindkopa.

³⁴ Turpat, 63.rindkopa.

atdalītība no valsts ir tāda pati daļa no Latvijas valsts identitātes kā Satversmes ievadā apstiprinātā piederība Eiropas kultūrtelpai jeb Rietumu civilizācijai. Baznīcas atdalītība no valsts Satversmes 99.panta izpratnē un valsts atdalītība no baznīcas Reliģisko organizāciju likuma 8.panta pirmās daļas izpratnē izpaužas sekulārisma un neitralitātes principos, kurus valsts ievēro darbojoties reliģijas lietās. Attiecīgi, Satversmes ievada piektajā rindkopā nostiprinātie principi un no Satversmes 99.panta izrietošie sekulāras un reliģiski neitrālas valsts principi ir pilnībā savietojami, jo, kā ir atzinusi ECT, reliģiskās neitralitātes ievērošana nekādā veidā neietekmē vai nemazina tādas reliģijas vai baznīcas lomu un nozīmi, ar kuru konkrētajai valstij ir senas vēsturiskas un kultūras saknes.³⁵ Tai pašā laikā minētie principi ir būtiski, lai realizētu valsts objektivitāti tās attiecībās ar reliģiskajām organizācijām, kas savukārt ir nepieciešama reliģiskā plurālisma un dažādības nodrošināšanai.³⁶ Visbeidzot, Satversmes 99.pantā iemiesotais neitrālisma un sekulārisma princips kopsakarā ar 91.pantā noteikto vienlīdzības principu regulē tādu valsts politisko izšķiršanos vai izvēli attiecībā uz konkrētām reliģiskajām organizācijām, kas ir pamatota tikai ar šo konkrēto reliģisko organizāciju reliģisko pārliecību, ticību vai piederību noteiktajai konfesijai, jo valsts attieksme pret konkrēto reliģisko organizāciju nedrīkst būt balstīta uz šīs organizācijas sludināto ticību.³⁷

Ņemot vērā iepriekšminētos apsvērumus, uzskatu, ka Latvijas Republikas Satversmes ievadā ietvertās vērtības un principi ir jāinterpretē un jāpiemēro kopsakarā ar Satversmes materiālajām normām, kas izskatāmās lietas kontekstā nozīmē, ka valstij izšķiroties par labu sadarbībai ar konkrētu baznīcu un piešķirot šai baznīcas īpašas tiesības, ir jāievēro gan Satversmes ievadā, gan Satversmes 91. un 99.pantos nostiprinātie tiesiskas valsts, likuma varas, vienlīdzības, sekulārisma un reliģiskās neitralitātes principi.

4. Latvijas tiesiskā regulējuma atbilstība Konvencijas prasībām

Savā atbildē uz Satversmes tiesas uzdoto jautājumu par Latvijas tiesiskā regulējuma atbilstību Konvencijas prasībām, ņemot vērā ECT judikatūru par īpaša statusa piešķiršanu reliģiskajām organizācijām, sniegsu vērtējumu par vairākiem nacionālā tiesiskā regulējuma aspektiem, ņemot

³⁵ *Members of the Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses un citi pret Gruziju* (iesniegums Nr.71156/01), 2007.gada 3.maija spriedums, 179.rindkopa.

³⁶ *Ebrahimian pret Franciju* (iesniegums Nr. 64846/11), 2015.gada 26.novembra spriedums, 67.rindkopa.

³⁷ *Mockutė pret Lietuvu* (iesniegums Nr.66490/09), 2018.gada 27.februāra spriedums, 129.rindkopa.

vērā tos secinājumus par standartiem, kas izriet no Konvencijas normām un ECT judikatūras, kas jau tika identificēti, atbildot uz iepriekšējiem Satversmes tiesas jautājumiem.

No paša sākuma vēlos atzīmēt, ka Satversmes tiesa uzdotajā jautājumā aicina sniegt viedokli par “Latvijas tiesisko regulējumu”, kas būtu attiecināms uz izskatāmo lietu. Proti, šī jautājuma tvērums ir plašāks par apstrīdētās normas – Reliģisko organizāciju likuma 5.panta piektās daļas - satversmības izvērtējumu. Tai pašā laikā šāds Satversmes tiesas formulētais jautājuma tvērums ļauj analizēt izskatāmo lietu plašāk nekā to savā Pieteikumā ir veikusi Pieteikuma iesniedzēja un analizējusi Saeima savā Atbildes rakstā. Lai izvērtētu uz izskatāmo lietu attiecināmā Latvijas tiesiskā regulējuma atbilstību Konvencijai un ECT judikatūrai, visupirms ir jāprecizē kāds tieši ir regulējums, uz kura pamata reliģiskā organizācija var iegūt īpašu statusu.

4.1. Tiesiskais regulējums un reliģisko organizāciju sistēma Latvijā

Primāri valsts un reliģisko organizāciju tiesiskās attiecības regulē Reliģisko organizāciju likums, atbilstoši kuram Latvijā ir četri reliģisko organizāciju veidi - draudzes, reliģiskās savienības (baznīcas), diecēzes un nodaļas. Reliģisko organizāciju likums ir *lex generalis*, un tas ir piemērojams tādās tiesiskajās situācijās, kas attiecas uz visām Latvijā esošajām reliģiskajām organizācijām un kuras nav noregulētas speciālajos likumos.³⁸ Tāpat tiesiskās attiecības starp valsti un reliģisko organizāciju, kas ir reģistrēta reliģiskās savienības (baznīcas) veidā var regulēt speciāli likumi (Reliģisko organizāciju likuma 5.panta septītā daļa) – speciālie likumi regulē valsts un reliģiskās organizācijas attiecības tajā jomā, kas nav vispārēji noregulēta ar Reliģisko organizāciju likumu. Kopš Reliģisko organizāciju likums tika papildināts ar minēto normu 2002.gada 10.oktobrī (spēkā stāšanās datums) speciāli likumi ir pieņemti deviņas reizes, tai skaitā ratificējot iepriekš noslēgtu starptautisko līgumu. Tiesību literatūrā šī sistēma, kas izriet no Reliģisko organizāciju likuma, ir aprakstīta kā divu līmeņu reliģisko organizāciju atzīšana – a) tradicionālās reliģiskās organizācijas, kas ir ieguvušas valsts īpašu atzīšanu ar starptautisku līgumu vai speciālu likumu, un b) visas pārējās reģistrētās reliģiskās organizācijas.³⁹ Šajā saistībā uzskatu par svarīgu atzīmēt, ka Reliģisko organizāciju likums neparedz un nepieprasa reliģiskās organizācijas tradicionalitāti kā kritēriju vai priekšnoteikumu īpašai atzīšanai no valsts puses, tomēr faktiski valsts to katras konkrētās reliģiskās organizācijas gadījumā ir apstiprinājusi ar attiecīgu atsauci visos speciālajos likumos, izņemot

³⁸ Augstākās tiesas 2020.gada 30.jūnija spriedums lietā Nr.SKA-233/2020.

³⁹ Supra 5, 343.lpp, 115.zemsvītras atsauce uz Satversmes 99.panta komentāra autora R.Baloža publikāciju “Balodis R. *Tiesiskie principi, kas valda valsts un Baznīcas attiecībās Latvijas Republikā 21.gs.sākumā*. Latvijas Universitātes Raksti. Juridiskā zinātne. 740.sējums. Rīga: Latvijas Universitāte, 2008, 117.-123. lpp.”

Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgumu. Par to, kāpēc šāda atsauce ir potenciāli problemātiska izvērstāks viedoklis tiks sniegts zemāk.

Tai pašā laikā Reliģisko organizāciju likums un speciālie likumi nav vienīgie normatīvie akti, kas ir nosaka to, vai reliģiskas organizācijas var iegūt īpašas papildu privilēģijas. Lai gan Pieteikumā ir uzsvērts, ka Pieteikuma iesniedzējas mērķis, cita starpā, ir iegūt tiesības Pieteikuma iesniedzējas garīdzniekiem laulāt kā arī veikt kapelāna dienestu, vēršu Satversmes tiesas uzmanību uz to, ka tiesības laulāt netiek piešķirtas ar speciālo likumu Reliģisko organizāciju likuma 5.panta septītās daļas izpratnē. Minētās tiesības tiek noteiktas Civillikuma 51.pantā, kurā šobrīd ir uzskaitītas deviņas konfesijas, kurām valsts ir piešķīrusi tiesības laulāt. Jāatzīmē, ka šajā normā uzskaitītās konfesijas ir tās pašas reliģiskās savienības (baznīcas) attiecībā uz kurām ir pieņemti speciāli likumi / noslēgts starptautisks līgums. Savukārt speciālie likumi ir veids, kādā konkrētai baznīcai, kas pieder pie Civillikuma 51.pantā uzskaitītajām konfesijām, tiek noteikts deleģējums reģistrēt laulības.⁴⁰

Tāpat Reliģisko organizāciju likuma 14.panta piektajā daļā ir noteikta kārtība kā reliģiskās organizācijas var veikt darbību slimnīcās, pansionātos, soda izciešanas vietās, Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs un Nacionālo bruņoto spēku formējumos. Proti, šādu darbību var veikt jebkura reliģiskā organizācija, neatkarīgi no speciāla likuma esamības, ja to vēlas šajās vietās esošās personas un pasākums ir saskaņots ar attiecīgo iestāžu administrāciju. Savukārt kapelānu darbība tiek organizēta saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr.134 "Noteikumi par kapelānu dienestu". Šo noteikumu 5.punktā ir uzskaitītas desmit reliģiskās savienības (baznīcas), kas var izvirzīt kapelānus, no kurām divas - Starptautiskās Dieva draudzes Latvijas Vasarsvētku draudžu apvienība un Latvijas Vasarsvētku draudžu centrs – nav starp tām reliģiskajām organizācijām attiecībā uz kurām ir pieņemti speciāli likumi, kā arī nav starp Civillikuma 51.pantā uzskaitītajām konfesijām. Šie noteikumi nesatur kritērijus, kas tika ņemti vērā izvēloties konkrētas reliģiskās organizācijas, taču noteikumu anotācijā ir norādīts, ka pirmo reizi reliģiskās organizācijas, kas var īstenot kapelāna dienestu, tika izvēlētas 2002.gadā un nav pamata sākotnējo uzskaitījumu mainīt, turklāt astoņas no šīm organizācijām ir ieguvušas tradicionālo reliģisko organizāciju statusu, pieņemot speciālos likumus. Izvērtējot reliģiskās organizācijas, kuras var izvirzīt kapelānu amatam, tika ņemta vērā šo reliģisko organizāciju tiesiskā forma, pastāvēšanas ilgums, darbības atbilstība normatīvo aktu prasībām, kā arī pašu reliģisko organizāciju vēlme piedalīties kapelānu dienesta

⁴⁰ R.Balodis. Civillikuma 51.pants kā lakmusa papīrs esošam tiesiskam regulējumam.

organizēšanā un darbībā. Attiecībā uz reliģiskās organizācijas formu, anotācijā ir uzsvērts, ka reliģiskā savienība (baznīca) ir veidojums, kas nodrošina samērīgi ilglaicīgu un nemainīgu pastāvēšanu, līdz ar to izvirzīt kapelānu amatam var tikai reliģiskās savienības (baznīcas). Uz noteikumu pieņemšanas brīdi Reliģisko organizāciju un to iestāžu reģistrā bija reģistrētas 15 reliģiskās savienības (baznīcas), līdz ar to lielākajai to daļai ir piešķirtas tiesības izvirzīt amatam kapelānu.⁴¹

Ņemot vērā iepriekš minēto, secinu, ka Reliģisko organizāciju likuma 5.panta septītajā daļā noteiktie speciālie likumi nav vienīgais veids kā Latvijas valsts praksē ir veidojusi tiesiskās attiecības ar konkrētām reliģiskajām organizācijām, tai skaitā, piešķirot vai deleģējot šīm organizācijām papildus funkcijas. Tāpat speciāla likuma pieņemšana pati par sevi nepiešķir konkrētās reliģiskās organizācijas garīdzniekiem tiesības laulāt, jo šādam deleģējumam (konfesijas līmenī) sākotnēji ir jābūt ietvertam Civillikuma 51.pantā, savukārt speciālais likums ir līdzeklis, kas nosaka konkrētu šīs konfesijas baznīcu, kurai tiek piešķirtas tiesības laulāt attiecīgās konfesijas personas. Minētais aspekts ir svarīgs, jo atbilstoši Satversmes tiesas atziņām lietā Nr.2017-18-01, Latvijas tiesību sistēma, kas nosaka valsts un reliģisko organizāciju attiecības, paredz, ka valsts piešķirtās tiesības var izmantot konkrētas konfesijas (piemēram, Civillikuma 51.pantā uzskaitītās konfesijas), taču vienas konfesijas ietvaros var tikt izveidotas vairākas reliģiskās savienības (baznīcas).

Attiecībā uz tiesiskā regulējuma saturu ir jāatzīmē, ka visi speciālie likumi to tvēruma ziņā ir atšķirīgi, proti, nav divu saturiski identisku speciālo likumu, jo katrā no viņiem ir atšķirīgs konkrētajai baznīcai piešķirto tiesību apjoms. Līdz ar to, Latvijas gadījumā, lai gan ir pamats uzskatīt, ka esošais tiesiskais regulējums paredz iespēju valstij sadarboties ar reliģisko organizāciju, piešķirot tai īpašu statusu, tomēr šī statusa tvērums katrā atsevišķajā gadījumā ir ticis likumdošanas procesa gaitā individualizēts un konkretizēts, ņemot vērā valsts intereses un reliģiskās organizācijas iespējas. Minētais Latvijas tiesisko regulējumu atšķir no citu valstu tiesiskā regulējuma, kas ir ticis izvērtēts ECT judikatūrā, t.sk. lietas *Ancient Baltic religious association Romuva pret Lietuvu*, kur Lietuvas tiesiskais regulējums precīzi noteica tiesību apjomu, kuru iegūst Lietuvā par tradicionālu atzīta reliģiskā organizācija.

⁴¹ Ministru kabineta noteikumu projekta „Noteikumi par kapelānu dienestu” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija).

Iepriekš minētais apliecina, ka Latvijas gadījumā likumdevēja prakse dažādās situācijās ir bijusi atšķirīga, un kopumā Latvijas tiesiskais regulējums no tiesību aktu sistēmas viedokļa raugoties ir sadrumstalots un fragmentēts. Vēl jo vairāk, atšķirīgs papildu tiesību iegūšanas ceļš ir radies nesen saistībā ar t.s. "dievturu regulējuma" izstrādi, kam plašāk pievērsīšos nākamajā sadaļā. Uzskatu, ka minētā "dievturu regulējuma" virzība atspoguļo pašreizējo likumdevēja skatījumu uz papildu tiesību piešķiršanu reliģiskām organizācijām.

4.2. Īpašā statusa iegūšanas kritēriji

Reliģisko organizāciju likumā ir atrodams tikai viens skaidri formulēts priekšnoteikums tam, lai šīs organizācijas un valsts attiecības regulētu speciāls likums. Proti, atbilstoši Reliģisko organizāciju likuma 5.panta septītās daļas nosacījumiem šāda organizācijai ir jābūt reģistrētai kā reliģiskajai savienībai (baznīcai), kas ir augstākā konkrētas reliģiskās konfesijas darbības forma. Šī pieeja saskan arī ar Ministru kabineta noteikumu Nr.134 "Noteikumi par kapelānu dienestu" anotācijā pausto atziņu, ka reliģiskā savienība (baznīca) ir lielāks un noturīgāks veidojums, nekā draudze, un tas nodrošina tās samērīgi ilglaicīgu un nemainīgu pastāvēšanu, turklāt Reliģisko organizāciju likums izvirza vairākas papildprasības reliģiskajām organizācijām, lai tās varētu reģistrēties kā reliģiskā savienība (baznīca). Tai pašā laikā vērsu Satversmes tiesas uzmanību uz to, ka Reliģisko organizāciju likuma 5.panta septītajā daļā ietvertais nosacījums pirmšķietami nav absolūts, jo 2007.gada 31.maijā likumdevējs pieņēma likumu "Rīgas ebreju reliģiskās draudzes likums", kas regulē valsts un Rīgas ebreju reliģiskās draudzes tiesiskās attiecības, un šī reliģiskā organizācija ir reģistrēta kā draudze, nevis reliģiskā savienība (baznīca).

Reliģisko organizāciju likuma 5.panta septītā daļa stājās spēkā 2002.gadā. Laikā no 2002.gada līdz 2008.gadam, likumdevējs pieņēma septiņus speciālos likumus, kas atspoguļoja likumdevēja toreizējo redzējumu uz minētās normas piemērošanas kārtību. Laikā no 2008.gada līdz 2025.gadam šī norma netika izmantota, tāpēc manā ieskatā, lai labāk izprastu likumdevēja pašreizējo skatījumu uz to, kā realizēt sadarbību starp valsti un reliģisko organizāciju, nedrīkst ignorēt likumdošanas procesu, kurā tika izstrādāts un pieņemts Latvijas Dievturu sadraudzes likums, kas ir hronoloģiski jaunākais speciālais reliģiskās organizācijas likums. Tieši šis likumdošanas process ir būtisks, jo pirmšķietami norāda uz vēl vienu kritēriju, kuru likumdevējs ņem vērā, izvērtējot iespējamo sadarbību ar reliģisko organizāciju.

Proti, viens no šādiem kritērijiem ir tas, vai konkrētās reliģiskās savienības (baznīcas) pārstāvētā konfesija ir minēta Civillikuma 51.pantā. Uz to netieši norāda likumprojekts "Grozījumi Civillikumā" (Nr.1531/Lp13), kas papildināja Civillikuma 51.pantā ietverto konfesiju uzskaitījumu ar dievturiem, un Grozījums likumā "Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību" (Nr.236/Lp14), kura 30.pants noteica, ka iepriekšminētais grozījums Civillikuma 51.pantā stājas spēkā vienlaikus ar atsevišķu likumu par savstarpējo attiecību noregulēšanu starp valsti un dievturu reliģisko organizāciju. Šie grozījumi savukārt kalpoja kā katalizators jau iepriekš minētā Latvijas Dievturu sadraudzes likuma izstrādei un pieņemšanai, kas hronoloģiski ir jaunākais speciālais likums valsts un reliģisko organizāciju sadarbības jomā. Minēto tiesību aktu izstrādes secība, jo īpaši likumā "Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību" ietvertais deleģējums speciāla likuma izstrādei manā ieskatā norāda, ka attiecīgās konfesijas iekļaušana Civillikuma 51.pantā šobrīd tiek vērtēts kā viens no kritērijiem speciālā likuma pieņemšanai. Tāpat minētais norāda uz to, ka Civillikuma 51.pantā uzskaitīto konfesiju loks nav galīgs un var tikt grozīts, mainoties tiesiskajiem apstākļiem pie attiecīgas likumdevēja gribas vai politiskās izšķiršanās.

Uzskatu par nepieciešamu vērst Satversmes tiesas uzmanību, ka tiesību zinātnieki ir norādījuši uz to, ka tās konfesijas, kas ir guvušas īpašu valsts atzīšanu speciālā likuma vai starptautiskā līguma veidā, tiek sauktas par "tradicionālajām".⁴² Šīs konfesijas vienlaikus ir arī tās, kuras ir uzskaitītas Civillikuma 51.pantā. Jautājums par konkrētas reliģijas tradicionalitāti tika aktualizēts Saeimas Juridiskajā komisijā, strādājot pie likumprojekta "Latvijas Dievturu sadraudzes likums" (Nr.976/Lp14). Cita starpā, tika izteikts ierosinājums jautājumu par dievturu reliģijas tradicionalitāti izlemt ar deputātu balsojumu, pret ko iebilda citi deputāti, norādot, ka šāda pieeja nav iespējama, un šādu jautājumu izlemšanai ir nepieciešami padziļināti vēsturiski pētījumi.⁴³ Savukārt Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisija kā līdzatbildīgā komisija par likumprojektu "Latvijas Dievturu sadraudzes likums" (Nr.976/Lp14) pēc 2025.gada 21.maija sēdes nosūtīja vēstuli Saeimas Juridiskajai komisijai, aicinot īpaši rūpīgi un atbildīgi vērtēt termina "tradicionāls" juridisko izpratni un piemērošanu attiecībā uz konkrētu reliģiju.⁴⁴ Līdz ar to, secināms, ka īpašajās attiecībās starp valsti un noteiktām reliģiskajām savienībām (baznīcām) tiek izmantots arī tāds kritērijs kā

⁴² Supra 39.

⁴³ Latvijas Republikas 14.Saeimas Juridiskās komisijas 2025.gada 12.marta sēdes protokols.

⁴⁴ Latvijas Republikas 14.Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas 2025.gada 22.maija vēstule Nr.111.9/4-8-14/25

“tradicionalitāte”. Taču ne tiesību doktrīna, ne jaunākā likumdevēja prakse (Latvijas Dievturu sadraudzes likuma virzība 14.Saeimā) nesniedz atbildi par to, kāds ir šī kritērija tvērums, nedz arī par to, vai šis kritērijs attiecas uz konfesiju, vai arī šai konfesijai piederīgo reliģisko organizāciju.

Tai pašā laikā uzskatu par nepieciešamu atzīmēt, ka likumprojekta “Latvijas Dievturu sadraudzes likums” (Nr.976/Lp14) izstrādes gaita pirmšķietami norāda uz to, ka likumdevējs, lemjot par īpašā statusa piešķiršanu, iespējams piešķir nozīmi tam, vai konkrētā konfesija būtu uzskatāma par “tradicionālu”. Uz šo apstākli norāda debates Juridiskajā komisijā un Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijā. Tai pašā laikā likumdevējs nav varējis vienoties par šī kritērija saturu, proti, tas ir saturiski nepiepildīts kritērijs, uz kuru likumdevējs tomēr savā praksē turpina atsaukties. Savukārt, ja likumdevējs nevar vienoties par šī kritērija saturu, bet turpina to piemērot praksē, tad gan pats kritērijs, gan tā piemērošana kļūst patvaļīga un selektīva, jo piešķir pārāk plašu neatkarību lemt par reliģijas vai reliģiskās organizācijas tradicionalitāti, tādā veidā arī patvaļīgi lemjot par tās leģitimitāti likumdevēja acīs. Ievērojot ECT judikatūrā nostiprinātos principus, kas izriet no Konvencijas 9.panta, valstij būtu jāatturas no tādu kritēriju izmantošanas, kas vērtē reliģiskās pārliecības vai reliģiskās organizācijas leģitimitāti, jo tas savukārt rada šaubas par valsts neitralitātes principa ievērošanu, tāpēc, ka valsts šādā gadījumā sāk vērtēt konkrēto reliģisko organizāciju vai pārliecību pēc būtības, kas savukārt nebūtu pieļaujams.⁴⁵

4.3. Procedūra īpašā statusa iegūšanai

Reliģisko organizāciju likums neparedz procedūru, kādā tiek izveidota valsts un reliģiskās savienības (baznīcas) īpaša sadarbība, izņemot Reliģisko organizāciju likuma 5.panta septītajā daļā noteikto, ka šādas attiecības tiek regulētas ar speciālu likumu. Kā tika norādīts debatēs 14.Saeimas Juridiskajā komisijā par likumprojektu “Latvijas Dievturu sadraudzes likums” (Nr.976/Lp14), šāds speciālais likums ir pielīdzināms līgumam kā vienošanās starp valsti un reliģisko organizāciju.⁴⁶ Arī šī likumprojekta virzība norāda uz to, ka, lai šāds speciālais likums tiktu pieņemts, ir pirmām kārtām nepieciešama likumdevēja griba un politiskā izšķiršanās.

⁴⁵ Supra 19 un 22.

⁴⁶ Latvijas Republikas 14.Saeimas Juridiskās komisijas 2024.gada 31.janvāra sēdes protokols.

Minētais manā ieskatā liek apšaubīt Pieteikumā apstrīdētās normas attiecināmību uz Pieteikumā aprakstīto situāciju. Proti, apstrīdētā norma nosaka vispārējo Tieslietu ministrijas kā koordinējošās iestādes reliģisko lietu jomā kompetenci valsts sadarbībā ar reliģiskajām organizācijām, tai skaitā nepieciešamo konsultāciju un citas palīdzības sniegšanu. No minētās normas neizriet Tieslietu ministrijas funkcija iniciēt likumdošanas iniciatīvu attiecībā uz speciālā likuma izstrādi, turklāt šos likumus regulē cita norma, kuras satversmība Pieteikumā nav apstrīdēta. Lai gan Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētā norma piešķir Tieslietu ministrijai ekskluzīvas pilnvaras lemt par attiecībām ar reliģiskajām organizācijām, līdzšinējā prakse tomēr neapstiprina Tieslietu ministrijas obligātās iesaistes nepieciešamību speciālā likuma pieņemšanā. Proti, lielākā daļa speciālo likumu tika izstrādāti un pieņemti pēc Saeimas iniciatīvas. Kā izņēmums ir atzīmējams 2004.gada 8.jūnija Ministru kabineta rīkojums Nr.408 "Par Latvijas Republikas un Latvijas Apvienotās Metodistu baznīcas līgumu", kura tekstu izstrādāja un pieņēma Ministru kabinets un iesniedza apstiprināšanai Saeimā. Savukārt Latvijas Dievturu sadraudzes likuma sākotnējo projektu Saeimā iesniedza pati Sadraudze, un tas tika nodots Saeimas Juridiskajai komisijai kā atbildīgajai komisijai. Juridiskā komisija, cita starpā, uzdeva Tieslietu ministrijai precizēt un pilnveidot likumprojekta tekstu atbilstoši Juridiskās komisijas sēdēs nolemtajam, kā arī izstrādāt jaunu likumprojektu, kas tiktu virzīts ar komisijas starpniecību,⁴⁷ taču likumdošanas iniciatīvu abos gadījumos virzīja Saeima nevis izpildvara.

Apkopojot iepriekšminēto, secinu, ka Reliģisko organizāciju likumā paredzētais regulējums nesniedz skaidru un nepārprotamu informāciju par procedūru, kādā tiek piešķirts īpašs sadarbības statuss reliģiskajām organizācijām, un darbībām, kas reliģiskajai organizācijai būtu jāveic, lai uzsāktu minēto procedūru. Arī līdzšinējā prakse liecina, ka valsts institucionālā pieeja ir fragmentēta un pilnībā atkarīga no konkrētās situācijas. Atzīšanas procesu iniciēt var gan izpildvara, gan likumdevējs, gan arī pati reliģiskā organizācija ar nosacījumu, ka tai ir pietiekams likumdevēja atbalsts. Pēdējā situācija rada arī bažas no patvaļas un lēmumu pieņemšanas neitralitātes viedokļa, jo, kā jau minēju iepriekš, ECT ļoti kritiski ir vērtējusi gadījumus, kad reliģiskās organizācijas atzīšanu vai neatzīšanu ietekmē valstī notiekošie politiskie procesi vai notikumi, jo atzīšanas procedūras iznākums nedrīkst būt atkarīgs no reliģiskās organizācijas spējas iegūt politisko partiju labvēlību.⁴⁸

⁴⁷ Latvijas Republikas 14.Saeimas Juridiskās komisijas 2024.gada 10.februāra sēdes protokols.

⁴⁸ Supra 25.

ievērojot visu iepriekš minēto, vēršu Satversmes tiesas uzmanību uz to, ka manā ieskatā Latvijas tiesiskais regulējums attiecībā uz īpaša statusa piešķiršanu reliģiskajām organizācijām, kā arī šī regulējuma piemērošana praksē nav atbilstoši Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas prasībām, kā tās savā judikatūrā ir interpretējusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa, kā arī Satversmes 91. panta un 99. panta prasībām.

Ar cieņu

tiesībsardze

Karina Palkova